

Slavko Zec

ZAŠTITA OD NASILNIH ČINA U ZAKONIKU KANONSKOG PRAVA

Dr. sc. Slavko Zec, Teologija u Rijeci
UDK: 348.5:291.7[316.613.434+364.271]
Izvorni znanstveni rad

Nakon uvodnog dijela, gdje govori o metodološkom pristupu nasilja u kanonsko-pravnom uređenju Crkve, autor razvija glavnu temu zaštite od nasilnih čina u osam manjih cjelina: 1. zaštita od prisile, straha i prijevare u pravnim činima; 2. zaštita slobode izbora životnog staleža; 3. zaštita osobnog intimiteta i privatnosti; 4. zaštita od prisiljavanja na ispovijedanje vjere i od odvrćanja od vjere; 5. zaštita od nasilja prema istini vjere i ćudoređa; 6. zaštita od nasilja u braku i obitelji; 7. zaštita od nasilnih čina putem kaznenog zakonodavstva Crkve; 8. pravo na zaštitu sudskim i upravnim putem. U zaključku se donosi spoznaja da Crkva vlastitim pravom djeluje protiv bilo kojeg oblika nasilja na preventivnoj i zaštitnoj razini.

Ključne riječi: *nasilje, zaštita, prisila, strah, prijevara, sloboda, intimitet, vjera, ćudoređe, brak, obitelj, kazna, sud.*

* * *

Pristup fenomenu nasilja u kanonsko-pravnom uređenju Crkve

U drugom hrvatskom prijevodu Zakonika kanonskog prava (u daljnjem tekstu: ZKP), što ga je izdao „Glas Koncila“ u Zagrebu 1996. godine, ne nalazimo, kao takvu, riječ „nasilje“. No to ne znači da ZKP o tome šuti. Iako izričito ne spominje termin „nasilje“, ZKP o problemu nasilja progovara na više mjesta kroz prizmu nasilnih čina, tj. onih čina koji su usmjereni prema ugrozi ljudskog dostojanstva, prava i slobode. To čini sa svrhom pružanja zakonske, pravne zaštite od takvih čina i tako promiče pravednost, te integritet i dignitet ljudske osobe, bez obzira na spol ili koje druge odrednice. Poznato je da u kanonskom pravu razlikujemo fizičke i pravne osobe. Premda kod problema nasilja prvo pomislimo na ugroženost fizičke osobe, to ne znači da nasilnim činima ne mogu biti izložene i pravne osobe, štoviše, i pravni instituti. Analitičkim pristupom ovoj temi

imat ćemo stoga pred očima cjelovitost govora o zaštiti od nasilnih čina u ZKP-u kao suprotnost slobodnom djelovanju.

Imat ćemo također na umu da se pod nasiljem u kanonskim odredbama podrazumijeva sve ono što čovjeka čini manje čovjekom, bilo da aktivno vrši bilo koji oblik nasilnog čina, odnosno da je u ulozi nasilnika, bilo da je žrtva nasilnog čina. Najčešće razlikujemo fizičko i psihičko nasilje, premda se u stvarnosti može dogoditi kombinacija jednoga i drugoga. Treba voditi računa i o tome da se nasilje često želi prikriti kako ne bi bilo prozvano svojim pravim imenom. Obveza je i pravo Crkve, čiji je put čovjek,¹ razotkrivati istinu nasilja i pružiti potporu svim nastojanjima koja idu u pravcu sve većeg očovječenja ljudske osobe, kako bi bio na razini dostojanstva slike Božje.

Kanonsko-pravno uređenje općenito, pa tako i kad je u pitanju problem nasilnih čina, želi pomoći i uklopiti se u cjelokupno djelovanje Crkve da se među ljudima uspostave red, mir, pravednost i skladni ljudski odnosi.

Prisila, strah i prijevera u pravnim činima

Odrednica slobodnog djelovanja subjekta posebno je važna u pravnim poslovima i u pravnim činima, pa je sloboda u takvim činima uvjet za valjanost pravnog čina i uvjet da pravni čin postigne svoje učinke zbog kojih je postavljen. U kan. 125 § 1 izričito je određeno da „čin učinjen pod prisilom, nanesen osobi izvana, kojoj se ona nije mogla nikako oduprijeti, smatra se da nije ni učinjen“. ZKP dakle čin učinjen pod prisilom ne samo da štiti na način da bi ga unaprijed proglasio nevaljanim nego je stupanj zaštite još viši: unaprijed se naime takav čin ima smatrati nepostojećim.² Prisila mora subjektu

1 „Budući da je čovjek put Crkve, put njezina svakidašnjeg života i iskustva, njezina poslanja i napore, suvremena Crkva mora uvijek na nov način biti svjesna prilika u kojima taj čovjek živi; mora biti svjesna njegovih mogućnosti, koje stalno dobivaju nova usmjerenja te se tako i iskazuju. U isto vrijeme Crkva mora biti svjesna opasnosti koje na čovjeka vrebaju.“ IVAN PAVAO II., enciklika *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.², br. 14.

2 „Prisila je fizičko siljenje (nasrtaj) jačega kome se nemoguće oduprijeti. Prisila o kojoj je ovdje riječ dolazi izvana od jačega slobodnog uzroka (ljudske osobe) i čini takvu prisilu na ljudsku volju, tako da se ona odlučuje za neki čin koji inače, u tom slučaju, ne bi učinila kada ne bi bilo prisile. [...] Fizička prisila potpuno oduzima svaku slobodu odlučivanja i slobodnog djelovanja.“ BRKAN, JURE, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, Franjevačka teologija, Makarska, 1997., str. 230-231.

čina biti nanescna izvana i to tako da mu se osoba ni na koji način ne može oduprijeti. Radi se o fizičkoj prisili (*vis*). Očito je takav čin lišen svake slobode i smatra se da je učinjen samo materijalno, ali ne i formalno, što znači da kvalifikacija takvog čina *ex vi* može biti samo *nepostojeći* čin, kao da do njega nije ni došlo, kao da on niti ne postoji. Takvim odrješitim stavom, kad su u pitanju pravni čini (*actus iuridici* u smislu kan. 124), crkveni zakonodavac unaprijed obeshrabruje potencijalne nasilnike i pokušaje da se u kanonskom pravnom poretku silom iznude bilo kakvi čini s pravnim učincima.

Konkretnu primjenu te kanonske odredbe naći ćemo u ostalim dijelovima ZKP-a. Ovdje navodimo ta mjesta i primjere:³ primanje u novicijat pod gore opisanom prisilom lišeno je svake valjanosti, a prisilom može biti pogođen bilo onaj tko ulazi u redovničku ustanovu bilo poglavar nadležan za primanje (kan. 643, § 1, br. 4); redovničko zavjetovanje pod prisilom nikada nije valjano (kan. 656, br. 4; 658); ženidbena privola dana pod prisilom ne postiže pravne učinke, tj. u takvim okolnostima nije ni došlo do ženidbe (kan. 1103);⁴ pri-sega iznuđena prisilom po samom je pravu ništava (kan. 1200, § 2); sudsko priznanje stranaka dobiveno prisilom nema nikakve snage (kan. 1538); sudska presuda koju je donio sudac primoran prisilom nepopravljivo je ništava (kan. 1620, br. 3); u kaznenom je zakonodavstvu fizička prisila izuzimajući razlog s obzirom na ubrojivost i na kaznu koja bi trebala uslijediti zbog kršenja zakona ili zapovijedi (kan. 1323, br. 3).

Pored prvotne zaštite od prisile, ZKP odmah nastavlja zaštitom od velikog straha (*metus gravis*)⁵ u kan. 125, § 2 te ovako kvalificira

3 Za primjenu kanonske odredbe o utjecaju prisile, straha i prijevarc na pravni čin u ostalim dijelovima ZKP-a vidi: ŠKALABRIN, NIKOLA, *Zakonik kanonskoga prava. Knjiga 1. Opće odredbe*, pro manuscripto, Katolički bogoslovni fakultet, Đakovo, 2005., str. 94-95.

4 Premda sadašnji Zakonik to izrijekom ne spominje, prijašnji je ZKP iz 1917. godine još predviđao da nitko ne može pod prisilom ili velikim strahom valjano, u ime Crkve, prisustvovati kanonskoj ženidbi: „Mjesni župnik i Ordinarij valjano prisustvuju sklapanju ženidbe pod uvjetom da ni silom ni velikim strahom nenatjerani zatraže i prime izjavu ugovornih stranaka o pristanku na ženidbu“ (kan. 1095, § 1, br. 3). – Prijevod je Franje Hermana i naveden je prema izdanju: *Kodeks kanonskog prava s izvorima 1917.*, Glas Koncila, Zagreb, 2007.

5 „Prisila na volju ili prisiljavanje može se činiti i moralnim sredstvima, kao što su nagovaranje, prijetnje, obećanje itd. U tom slučaju riječ je o moralnoj prisili koju se redovito naziva strahom (*metus*). [...] Strah je uznemirenost ili uzbuđenost u duši zbog toga što se volja mora odlučiti na izvršavanje nekoga čina, koji sama ne bi htjela izvršiti, ili pak na podnošenje nekoga zla s kojim

čin učinjen zbog straha: „Čin učinjen zbog velikog straha, nepravedno nanesenog, ili zbog zlonamjerne prijevare, valjan je, osim ako se pravom određuje što drugo; ali se može poništiti sudskom presudom, bilo na zahtjev oštećene stranke ili njezinih pravnih nasljednika bilo po službenoj dužnosti“. Riječ je o strahu koji obično još nazivamo moralnom prisilom i, za razliku od fizičke prisile, ovdje se radi o psihološkom pritisku pomoću prijetnji. Takav strah sam po sebi ne mora isključivati volju kao fizička prisila nego samo umanjuje slobodu čina. Zato strah ili moralna prisila ne mogu unaprijed isključiti svaku valjanost čina, jer se zakonitim sredstvima treba utvrditi postojanje i veličina takvog straha. ZKP zato i predviđa da se može poništiti sudskom presudom.⁶ Ipak u slučajevima koje smo naveli kod fizičke prisile, navedena je i moralna prisila kao obeskrepljujuća okolnost za valjanost tih čina, s time da se njima još pridodaje: izborni glas za osobu u vidu podjeljivanja crkvene službe nevaljan je ako je izbornik na svoju odluku bio naveden velikim strahom (kan. 172, § 1, br. 1); odreknuće od crkvene službe zbog velikog straha prema samom je pravu ništavo (kan. 189); otpuštenje kazne iznuđeno velikim strahom nije valjano (kan. 1360). Slično prisili, tako su i strah ili moralna prisila u kaznenom pravu ne samo izuzimajući nego i ublažavajući razlog s obzirom na ubrojivost i kaznu (kann. 1323, br. 4 = dovoljan je samo relativno velik strah da se kazna ne primijeni; 1324, § 1, br. 5 = dovoljan je 'kako god samo relativno veliki strah' da se kazna ublaži ili zamijeni pokorom).

Prema kan. 125, § 2 ono što vrijedi za strah ili moralnu prisilu, vrijedi i za zlonamjernu prijevaru (*dolus*),⁷ jer je i prijevara jedna

joj se prijeti ako ne izvrši određeni čin.“ BRKAN, JURE, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, nav. dj., str. 231.

- 6 Sudska presuda pretpostavlja sudski postupak. Nije dakle dovoljan administrativni put i upravna odluka. Sudski se postupak za proglašenje ništavosti čina zbog straha ili moralne prisile pokreće na zahtjev (tužbom) oštećene stranke ili njezinih pravnih nasljednika, ali to može biti i po službenoj dužnosti, kada *ex officio* djeluje promicatelj pravde.
- 7 Latinski termin „*dolus*“ ZKP 1983. u hrvatskom izdanju iz 1996. prevodi kao „zlonamjerna prijevara“. Na znanstvenom skupu povodom 90. godišnjice ZKP-a iz 1917. i 125. godišnjice rođenja dr. Franje Hermana, te promocije hrvatskog izdanja njegovih prijevoda *Kodeksa kanonskog prava 1917.*, prof. Nikola Škalabrin doveo je u pitanje preciznost toga hrvatskog izraza, točnije atribut „zlonamjerna“. Naime, takva bi kvalifikacija, prema njegovu mišljenju, mogla evocirati kao da bi mogla postojati i njezina suprotnost, tj. „dobronamjerna prijevara“, što bi u kanonskom, ali i općeljudskom govoru bilo besmisleno. Stoga predlaže da latinski termin „*dolus*“ bude na hrvatski jezik preveden samo terminom „prijevara“, dakako, u kanonskom smislu.

vrsta nasilnog čina.⁸ Onaj naime tko je zaveden na čin zlonamjernom prijevarom, ne djeluje u potpunoj svijesti i slobodi s obzirom na narav i sadržaj čina. U pravu se prijevara upotrebljava u dvostrukom značenju: kao nedostatak pravnih čina i kao subjektivni element koji određuje potpunu odgovornost za neko kažnjivo djelo i za svako nedopušteno djelo općenito. Kao nedostatak pravnih čina prijevara se sastoji od obmana, spletke, lukavstava koji imaju cilj neku osobu uvesti u zabludu i tako iskrivljuju njezinu volju, bilo da ju navode na izvršenje nekog čina koji inače ne bi izvršila (*dolus dans causam*) bilo da bi čin, slobodan od prijevare, bio učinjen uz druge uvjete i na druge načine (*dolus incidens*). Kao subjektivni element prijevara je svjesna volja izvršiti neko kažnjivo djelo ili neki nedopušten čin (tzv. namjerna „kriva volja“ – usp. kan. 1321, § 1). Prijevara se razlikuje od fizičke i moralne prisile po tome što je izravno usmjerena na razum koji svjesno želi uvesti u zabludu. Prema pravnoj odredbi, prijevara također čini nevaljanim one čine koji su podložni nevaljanosti zbog prisile ili straha. Na taj način crkveni zakonodavac želi zaštititi osobe koje trebaju pravno djelovati da to čine svjesno, razumno, voljno i slobodno.

Zaštita izbora životnog staleža

Osim u sferi pravnog djelovanja, ZKP vjernicima jamči temeljno pravo da slobodno i bez ikakve prisile izabiru svoj životni stalež (kan. 219). Kad je dakle u pitanju izbor životnog zvanja, ne smije biti prisile, ni fizičke ni moralne, na osobu. Budući da izbor životnog staleža znači ujedno i izbor načina življenja, o čemu nerijetko ovisi kvaliteta nečijeg života, takav izbor isključivo spada na pravo osobe i njegovu slobodu, pa prema tome dotiče i osobnu odgovornost pred vlastitim životom; a odgovornost je, poznato je, moguća samo tamo gdje je zajamčena sloboda djelovanja, odlučivanja i izbora.

Tu se radi o naravnom pravu koje treba štiti u svim životnim razdobljima, a naročito u mladosti kad se čovjek obično opredjeljuje

8 „Prijevara je svaka lukavština, obmana ili varka da bi se nekoga zavelo, prevarilo, skrila istina ili iznijela stvarnost pod krivim vidom, bilo da se to čini šutnjom ili govorom ili gestama, da bi se nekoga navelo da nešto određeno učini što ne bi učinio da nije prevaren. [...] Prema modernim crkvenim pravnicima svjesna i himbena prijevara jest ona kojom se netko navodi da učini određeni pravni čin.“ BRKAN, JURE, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, nav. dj., str. 233-234.

za svoj životni stalež. Oni koji se odlučuju za životni stalež ne smiju biti izloženi nikakvu pritisku već im treba omogućiti cjeloviti odgoj koji uključuje potpuno i skladno oblikovanje vlastite osobnosti da steknu zreli osjećaj odgovornosti i ispravnu upotrebu slobode (usp. kan. 795). U kanonskoj je odredbi sadržana zaštita od bilo koje prisile – fizičke, moralne ili psihološke. Ova zaštita svoju konkretnu primjenu nalazi nadasve u odlučivanju za klerički stalež (usp. kann. 1026, 1036), za stalež u ustanovama posvećenog života i u svjetovnim ustanovama (usp. kann. 643, § 1, br. 4; 656, br. 4; 726), kao i u izboru bračnog i obiteljskog života (usp. kan. 1103).

Zaštita osobne privatnosti i intimiteta

Jedna od važnih zaštita koju izričito pruža ZKP zaštita je privatnosti i intimiteta osobe. Ta je zaštita oblikovana u kan. 220 koji glasi: „Nikome nije dopušteno nezakonito naškoditi dobrom glasu koji netko ima, niti povrijediti pravo bilo koje osobe da štiti svoj intimitet“. U ovoj zaštiti istaknuto je pravo na dobar glas i osobni intimitet. Dobar glas odnosi se na pozitivan sud koji netko uživa u javnosti i među onima koji ga poznaju o njegovoj čestitosti, poštenju, ćudorednosti i vjerničkom životu. Zaštita je u tome što kanon zabranjuje ozloglašavanje, a zaštita dobrog glasa i intimiteta još je dodatno zajamčena i zapriječenom kaznenom sankcijom. Naime, u kan. 1390 govori se o lažnoj prijavi ispovjednika i o klevetničkoj prijavi druge osobe. Za ta je kažnjiva djela predviđena u prvom slučaju sankcija zabrane bogoslužja (*interdictus*), a za klevetu pravedna kazna. Osim toga, klevetnik se može prisiliti i na davanje primjerene zadovoljštine. Radi se dakle o nezakonitoj, zlonamjernoj i zato nepravednoj povredi tuđeg dobrog glasa i/ili osobnog intimiteta. Kada je međutim čin neke osobe već javno poznat, pa npr. zbog te činjenice izgubi neku crkvenu službu, ili je udaljen iz neke ustanove ili udruge, ili je već pod udarom cenzure izopćenja javno proglašenom ili pod zabranom obavljanja neke crkvene službe, jasno je da i u tim slučajevima netko gubi dobar glas, ali ne nezakonito: u tim naime slučajevima prevladava zaštita općeg dobra, dobra vjernika i zajednice.⁹

⁹ Neke su biskupske konferencije donijele i posebne odredbe o zaštiti dobrog glasa. Tako je npr. Talijanska biskupska konferencija (CEI) 20. listopada 1999. donijela opću odluku (*decretum* ge-

U kan. 220 treba uočiti dvostruku zaštitu: zaštitu dobrog glasa i zaštitu intimnitetu. Zaštita vlastitog intimnitetu treba se u prvom redu razumjeti kao zaštita one najskrovitije i najsvetije jezgre osobnosti koja se zove savjest.¹⁰ No nije cijela intimnost obuhvaćena savješću već se odnosi i na svu onu nutarnju i složenu strukturu osobnosti uključujući i sve psihološke dinamizme i procese koji se događaju unutar čovjeka. Najočitiiji je i klasičan primjer zaštite osobne intimnosti ustanova nepovredivosti ispovjedne tajne (usp. kan. 983), ali i odredba ispovjedniku da se razborito, obzirno i s poštovanjem opohodi s pokornikom (usp. kan. 979); svakomu je napokon zajamčena sloboda u izboru vlastitog ispovjednika (usp. kan. 991). Zaštita intimnitetu u ZKP-u posebno je primijenjena u slučajevima primanja u novicijat. Nadležni poglavari imaju pravo upotrijebiti sredstva, ako je potrebno, i uz pomoć stručnjaka, da bi ustanovili nečiju prikladnost za novicijat, ali uz klauzulu poštivanja prava na osobnu intimnost (usp. kan. 642). Isto načelo treba primijeniti i kad je u pitanju provjera prikladnosti kandidata za svećeništvo (usp. kan. 241, § 1; 1029; 1051).¹¹ Kada se naime radi o psihološkom praćenju kandidata i utvrđivanju njegove psihičke sposobnosti za zavjete i/ili za svete redove, poglavar mora imati osobnu suglasnost i privolu kandidata, koji s jedne strane u punoj slobodi odlučuje hoće li surađivati sa stručnim osobama, a s druge strane potpuno slobodno oslobađa stručnjaka od čuvanja profesionalne tajne. Na taj način kandidatu je zajamčeno pravo na intimnost, jer o njemu ovisi hoće li se ili ne izvršiti psihološka ispitivanja koja bi pomogla nadležnim poglavarima da dobiju potpuniju sliku o njegovoj prikladnosti za zavjete ili redenje. No ta je sloboda redovničkog ili svećeničkog kandidata i ovdje

nerale) o zaštitu prava na dobar glas i na diskreciju.

- 10 Drugi vatikanski koncil definira savjest ovim riječima: „Savjest je najskrovitija jezgra i svetište čovjeka, gdje je on sam s Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutрини“ (*Gaudium et spes*, br. 16).
- 11 Tu se otvara problematika praćenja, ne samo duhovnog nego stručnog i psihološkog, svećeničkih kandidata u malim i velikim sjemeništimu. S jedne strane uočava se potreba što sveobuhvatnijeg praćenja kandidata, a s druge strane postoje granice koje postavlja zaštita prava na intimnost. O tome, kao i o mogućim posljedicama u upravnom postupku za oprost od svećeničkih obezba i cclibata, vidi studiju: VERSALDI, GIUSEPPE, „Uso della psicologia nella formazione sacerdotale e religiosa nel rispetto dei diritti della persona“, u: *Periodica de re canonica*, vol. 83 (1994.), str. 381-397. Vidi također: PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Plenaria diebus 20-29 octobris 1981 habita*, Città del Vaticano, 1991., str. 354-359.

u uskoj vezi s odgovornošću da nadležnim poglavarima omogućí što ispravniju procjenu njegove prikladnosti za zavjete ili ređenje.

Zaštita od prisiljavanja na ispovijedanje vjere

Sloboda ispovijedanja vjere jedno je od temeljnih načela dostojanstva osobe koje izričito štiti i ZKP. U kan. 748, § 2 utvrđeno je: „Nikome nikada nije dopušteno prisiljavati ljude da protiv svoje savjesti prigrle katoličku vjeru“. Načelo slobodnog prihvaćanja katoličke vjere već je proklamirano na Drugom vatikanskom koncilu u dva dokumenta: u Deklaraciji o vjerskoj slobodi „*Dignitatis humanae*“ (br. 2 i 4) i u Dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve „*Ad gentes*“ (br. 13). Riječ je o vrlo delikatnom i zato opasnom obliku nasilja nad osobnom savješću. Povijest Crkve poznaje takve oblike nasilja, od najranijih vremena mučeništva i progonstva zbog vjere u Isusa Krista. Treba zato reći da zaštita koju ZKP izričito zahtijeva, kad je u pitanju ispovijedanje vjere i s tim povezana sloboda savjesti, ide uvijek dvosmjerno, premda je u kan. 748 navedeno samo prihvaćanje katoličke vjere pod prisilom. Vrijedi, međutim, i obrnuto: nikome i nikada nije dopušteno bilo koga prisilom odvrćati od prihvaćanja i ispovijedanja katoličke vjere. To jasno ističe i koncilski dekret „*Ad gentes*“: „Crkva strogo zabranjuje siliti nekoga ili ga neumjesnim spletkama navoditi ili privlačiti da prigrli vjeru, kao što također snažno štiti pravo da nitko ne bude odvrćan od vjere nepravednim zlostavljanjem“.¹² Treba naime imati u vidu kan. 748 u njegovoj cjelovitosti budući da se u § 1 tvrdi kako su svi ljudi dužni tražiti istinu o Bogu i njegovoj Crkvi, i da su snagom božanskog zakona obvezni i imaju pravu prigriliti i čuvati tu istinu kada ju spoznaju. Koncilsko načelo o slobodi ispovijedanja vjere crkveni je zakonodavac preuzeo u III. knjizi ZKP-a koja govori o naučiteljskoj službi Crkve, a u sklopu toga o naviještanju riječi Božje. Treba dakle imati u vidu cjelokupnu normativu ZKP-a vezanu uz pristanak vjere i uz potpuno ili djelomično nijekanje i/ili otpad od vjere da bi se

12 *Ad Gentes*, br. 13c. Latinski izvorni tekst glasi: „*Ecclesia severe prohibet ne quis ad fidem amplectendam cogatur vel artibus importunis inducatur aut alliciatur, sicut et fortiter vindicat ius ne ullus iniquis vexationibus a fide deterreatur*“. Usp. GHIRLANDA, GIANFRANCO, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione. Compendio di diritto ecclesiale*, Edizioni Paoline – Editrice Pont. Università Gregoriana, Roma, 1990., str. 398.

razumjelo u kojem smislu crkveni zakonodavac štiti od nasilja: bilo da se radi o prihvaćanju vjere ili o odvrtaćanju od vjere. U jednom i u drugom slučaju u pitanju je ljudska osoba i njezino djelovanje u skladu s njezinim dostojanstvom: „Vjerski je čin uvijek slobodan i odgovoran odgovor na Božju riječ, što je milosni događaj, i to ima značenje ne samo prema vanjskome svijetu nego i unutar pravnoga sustava Crkve“.¹³ Sloboda ispovijedanja vjere i neprihvatljivost bilo kakva nasilja na tom području danas je već širokoprihvaćeno načelo, barem u demokratskim modernim društvima i na deklarativnoj razini, a ušlo je i u mnoga državna zakonodavstva, pa tako i u Ustav Republike Hrvatske koji to načelo izražava na sljedeći način: „Jamči se sloboda savjesti i vjeroispovijedi i slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja“ (članak 40).¹⁴

Zaštita od nasilja prema vjeri ili ćudoređu

Zajedno s načelom slobode savjesti i ispovijedanja vjere u ZKP-u nalazimo i zaštitu od nasilja prema vjeri ili ćudoređu, a izražena je i oblikovana u kan. 823. U § 1 toga kanona tumači se o kakvom se mogućem obliku nasilja i s tim povezanoj zaštiti radi: „Da bi se očuvala cjelovitost istina vjere i ćudoređa, dužnost je i pravo crkvenih pastira paziti da se pisanjem ili upotrebom sredstava društvenog priopćivanja ne bi nanosila šteta vjeri ili ćudoređu vjernika; isto tako, zahtijevati da se spisi koje izdaju vjernici, a tiču se vjere i ćudoređa, podlože njihovu sudu, kao i odbaciti spise koji štete pravoj vjeri ili ćudoređu.“ U § 2 precizira se da se ta dužnost i pravo odnosi na biskupe s obzirom na vjernike koji su povjereni njihovoj brizi, a na vrhovnu crkvenu vlast s obzirom na sav Božji narod.¹⁵ Nanositi štetu vjeri ili ćudoređu spada u oblik nasilnog djelovanja i događa se preko sadržaja koji su namijenjeni široj publici i prezentirani u raznim oblicima: ne samo pisanom obliku nego i suvremenim elek-

13 GEROSA, LIBERO, *Crkveno pravo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 94.

14 Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst) – 4. 12. 2000., u: *Narodne novine*, br. 124/2000., od 11. 12. 2000.

15 Tekst kan. 823 preuzet je gotovo doslovice iz: SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Decretum Ecclesiae Pastorum*, od 19. ožujka 1975.: AAS 67 (1975.), str. 281-284, s time da se u kan. 823, osim o knjigama i spisima, govori i o sredstvima društvenog priopćivanja kojima se može nanijeti šteta vjeri ili ćudoređu.

tronskim medijima (radio, televizija, internet...). Kanon predviđa tri načina djelovanja mjerodavnih crkvenih pastira: 1) paziti i bdjeti nad cjelovitošću istine vjere i morala; 2) zahtijevati da se takvi sadržaji podlože njihovu sudu; 3) odbaciti sadržaje koji se protive vjeri i ćudoređu. Takvo je djelovanje moguće unutar Crkve i kanonskog poretka. Postavlja se, međutim, otvoreno pitanje: kakva sredstva zaštite stoje na raspolaganju i pastirima i vjernicima laicima kada se prema vjeri i ćudoređu iskazuju netrpeljivost i nasilje koji dolaze izvan Crkve? Čini se da je tu potrebna tješnja suradnja kanonskog i građanskog zakonodavstva da bi došlo do djelotvornije zaštite prava građana vjernika u jednom društvu.¹⁶ Oni koji su spremni činiti takvu vrstu nasilja morali bi, naime, biti svjesni svoje odgovornosti i pred crkvenim i pred građanskim forumima.

Zaštita od nasilja u braku i obitelji

Valja konačno nešto reći i o temi koja je posljednjih godina vrlo aktualna i o kojoj se mnogo govori. O nasilju u braku i obitelji, kao i o nasilju nad ženama, održavaju se u novije vrijeme razni stručni skupovi. Jedan od njih je i Okrugli stol Tribine Grada Zagreba u organizaciji Franjevačkog instituta za kulturu mira, koji je o takvom nasilju progovorio u vidu teološko-pastoralnog izazova.¹⁷ Pored biblijske, teološke, moralne i sociološke strane, problematika je promatrana i s kanonsko-pravne strane.¹⁸ Ovdje ćemo stoga navesti samo one najvažnije momente koji upućuju na zaštitu od nasilja usko povezanog sa ženidbenim staležom, odnosno bračnim i obiteljskim životom u kanonskom pravnom poretku.

Premda u ZKP-u ne nalazimo definiciju nasilja u obitelji, ipak postoje kanonske odredbe koje izravno ili neizravno štite ustanovu braka i obitelji. Kad je u pitanju ženidba, ZKP jasno razlikuje dvi-

16 Tipični primjer takva nasilja nad istinom vjere i ćudoređa bio je, prema vanjskim znakovima, gestama i riječima, nedavno manifestiran na 25. Riječkom karnevalu. Za sada je, međutim, sve ostalo na javnom protestu svećenika i redovnika grada Rijeke te vjerskih i crkvenih zajednica ne samo katoličkih nego i ostalih provenijencija. Pitanje glasi: postoji li danas u Republici Hrvatskoj djelotvorna zaštita građana vjernika od takvih javnih nasilnih čina prema vjeri i ćudoređu?

17 Kao plod te stručne rasprave izdan je zbornik radova: *Nasilje nad ženama. Teološko-pastoralni izazov*, Franjevački institut za kulturu mira, Split, 2006.

18 Vidi: ŠALKOVIĆ, JOSIP, „Odredbe kanonskoga prava o zaštiti od nasilja u obitelji“, u: *Nasilje nad ženama*, nav. dj., str. 161-190.

je faze ili razdoblja: razdoblje nastajanja i uspostave ženidbe koja nastaje ženidbenom privolom (*matrimonium in fieri*) i ženidbu već nastalu privolom kao zajednicu života (*matrimonium in faco esse*).

S obzirom na moguće nasilje i zaštitu od nasilnih čina, crkveni zakonodavac u prvom razdoblju – *in fieri* – predviđa trostruku mjeru: 1) ženidbenu zapreku (smetnju) otmice ili zadržavanja s namjerom sklapanja ženidbe (kan. 1089); 2) tri oblika naravne nesposobnosti psihološkog reda koji ne dopuštaju sklapanje ženidbe (kan. 1095), a koji oblici mogu uzročno-posljedičnom vezom biti u odnosu i s nasilnim činima; 3) ništavost ženidbe zbog prisile ili straha (kan. 1103). U drugom ženidbenom razdoblju – *in facto esse* – gdje se u praksi često i javljaju nasilni čini, opći zakonodavac predviđa dvostruku mogućnost zaštite: 1) trajna ili privremena rastava uz trajanje ženidbene veze (kan. 1152-1153), koja je moguća ne samo zbog preljuba nego i „ako jedan od ženidbenih drugova dovodi u veliku duševnu ili tjelesnu pogibelj drugoga ženidbenog druga ili djecu ili na drugi način čini preteškim zajednički život“ (kan. 1153, § 1); 2) pokretanje parnice za proglašenje ništavosti ženidbe (kan. 1671-1691). Te parnice mogu, među ostalim, biti motivirane i nemogućim zajedničkim životom zbog nasilja, a nasilni čini mogu upućivati na drugi i stvaran uzrok nesposobnosti za ženidbu.

Osim toga, prema kan. 1059, kod ženidbi katolika, makar samo jedna stranka bila katolička, ostaje mjerodavnost građanske vlasti s obzirom na čisto građanske učinke ženidbe. Čisto svjetovni učinci jesu oni koji ne diraju u bit ženidbe (npr. miraz, baština, nasljedstvo, građanska prava roditelja i djece) i većinom su imovinske naravi. Reguliranje zaštite od nasilja u bračnim i obiteljskim odnosima u strogom smislu riječi pripada svjetovnim učincima i mjerodavnosti građanskih vlasti.¹⁹ No, kanonske mjere zaštite pružaju još jednu dodatnu moralno-pravnu sigurnost, gdje se ne može izgubiti

19 Tako je kod nas Hrvatski sabor 14. srpnja 2003. donio *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (*Narodne novine*, br. 116/2003., od 22. 7. 2003.), a Hrvatska vlada najprije je 9. 12. 2004. donijela dokument *Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2005. do 2007. godine* (*Narodne novine*, br. 182/2004., od 22. 12. 2004.), a sada je na snazi *Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine* (*Narodne novine*, br. 182/2004., od 22. 12. 2004.), koju je Hrvatska vlada donijela 29. 11. 2007. U tim se Vladinim dokumentima donosi ne samo analiza postojećeg stanja nego i mjere za sprečavanje nasilja u obitelji.

iz vida crkveno naučavanje o braku i obitelji. Stoga u ZKP-u „nalazimo čitav niz odredaba koje izravno ili neizravno služe u osobitoj zaštiti obitelji i vjernika ugroženih prisilom, strahom, zlonamjernom prijevarom, otmicom, koje služe za ostvarivanje i promicanje zdravoga i harmoničnog života unutar obitelji, te poštivanje odredaba ženidbenog prava“.²⁰

Treba međutim naglasiti da, pored odredbi koje imaju svrhu ublažiti posljedice nasilnih čina, kanonsko uređenje Crkve ima prvotni cilj preventivno djelovanje da do takvih postupaka i čina niti ne dođe. Stoga je razumljivo nastojanje cjelokupnog obiteljskog pastoralara da supružnicima pomogne u nadvladavanju kriza i promicanju skladnog bračnog i obiteljskog života. Tu svrhu imaju i odredbe ženidbenog prava koje govore o pastoralnoj brizi i pripravi za sklapanje kanonske i među krštenima sakramentalne ženidbe. U toj prvoj fazi uspostavljanja ženidbenog života crkveni zakonodavac odredbama koje govore o valjanom i dopuštenom sklapanju ženidbe ujedno želi i maksimalno umanjiti moguće štetne posljedice za zaručnike; a buduću obitelj želi zaštititi od mogućih neurednih stanja među kojima se može pojaviti i problem nasilja.²¹ Preventivno-zaštitni karakter kanonskih odredbi o ženidbi i ženidbenih sudskih postupaka govore o samoj naravi Crkve i njezina djelovanja, kao i o njezinu stavu prema svetosti i nepovredivosti ženidbenog staleža.

Zaštita od nasilnih čina putem kaznenog zakonodavstva Crkve

Osim moralne dimenzije, nasilni čini pripadnika Katoličke crkve podvrgnuti su i pravnom sankcioniranju. ZKP cijelu VI. knjigu stoga posvećuje kaznenim mjerama u Crkvi.²² Te kaznene mjere u kanonsko-pravnom uređenju imaju dvostruku svrhu: popravak prekršitelja zakona, a time i nasilnika, i s druge strane okajanje kažnjiva djela, u našem slučaju nasilnog čina. Dvostruka svrhovitost kaznenih mjera vidi se i u njihovoj podjeli na popravne kazne (*poene me-*

20 ŠALKOVIĆ, JOSIP, Odredbe kanonskoga prava o zaštiti od nasilja u obitelji, str. 165.

21 Isto.

22 O kaznenim mjerama u Crkvi kod nas je na hrvatskom jeziku izdan sveučilišni udžbenik: ŠKALABRIN, NIKOLA, *Kaznene mjere u Crkvi*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Teologija u Đakovu i Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Đakovo, 2004.

dicinales) ili cenzure i okajničke kazne (*poene expiatoriae*),²³ kako je navedeno u kan. 1312, §§ 1-2. Popravne su kazne ili cenzure: izopćenje (*excommunicatio*), zabrana bogoslužja (*interdictus*) i obustava (*suspensio*), dok su okajničke kazne navedene u kan. 1336, § 1, br. 1-5: zabrana ili naredba boravka u određenom mjestu ili na određenom području, oduzeće vlasti, službe, zadaće, prava, povlastice, ovlasti, milosti, naslova, odličja, te zabrana obavljanja svega toga, zatim kazneni premještaj na drugu službu i otpust iz kleričkog staleža. Pored kaznenih mjera, u Crkvi još postoje i kanonski kazneni lijekovi (*remedia poenalia*) i pokore (*poenitentiae*). Kazneni se lijekovi primjenjuju da se predusretnu kažnjiva djela, a pokore više da se kazna zamijeni ili poveća (kan. 1312, § 3). U kaznene lijekove spadaju opomena i ukor, a u pokoru neko djelo vjere, pobožnosti ili dobrotvornosti koje se treba izvršiti (kann. 1339-1340).

Sve se ove kaznene mjere, lijekovi i pokore mogu primijeniti na nasilnika bilo da je nasilno djelo počinio vjernik klerik ili vjernik laik. Radi se o širokom teoretsko-praktičnom području, ali za potrebe ove teme neka budu navedena tek najizrazitija kažnjiva djela povezana s nasiljem, kao što su fizički nasrtaj na integritet osobe, ubojstvo i pobačaj, te odgovarajuće kanonske kaznene mjere za ta djela.

Pod fizičkom silom ZKP sankcionira nasrtaj protiv rimskog prvosvećenika, biskupa, klerika i redovnika u kan. 1370, §§ 1-3. Tko upotrijebi fizičku silu protiv rimskog prvosvećenika, upadne u izopćenje unaprijed izrečeno (*latae sententiae*), a tko to učini protiv biskupa, upadne u zabranu bogoslužja unaprijed izrečenu. Tko pak upotrijebi fizičku silu protiv klerika ili redovnika iz prijezira prema vjeri ili Crkvi, predviđena je pravedna kazna.

O ostalim oblicima nasilničkog ponašanja govori se u 6. naslovu VI. knjige ZKP-a koji nosi naziv: *Kažnjiva djela protiv ljudskog života i slobode*. Takvo nasilničko ponašanje opisano je u kan. 1397. koji glasi: „Tko poćini ubojstvo, ili tko silom ili prijevarom otme ili

23 U pripravi novog ZKP-a iz 1983. godine Komisija zadužena za kazneno pravo naziv „poene expiatoriae“ htjela je promijeniti u „poene satisfactoriae“, što bi bolje odgovaralo njihovoj svrsi (zadovoljština za poćinjeno kažnjivo djelo), ali se ipak na kraju ostalo pri prvom nazivu. Usp. ŠKALABRIN, NIKOLA, *Kaznene mjere u Crkvi*, nav. dj., str. 31, bilješka br. 15.

zadrži ili osakati ili teško rani čovjeka, neka se kazni oduzećima i zabranama o kojima se govori u kan. 1336, prema težini kažnjivog djela; ubojstvo pak osoba o kojima je riječ u kan. 1370. kažnjava se kaznama ondje određenima“. Kad je dakle riječ o ubojstvu, otmici, sakaćenju i ranjavanju čovjeka, predviđena su oduzeća i zabrane koje spadaju u prethodno navedene *okajničke* kazne. Ako se radi o rimskom prvosvećeniku, biskupima, klericima ili redovnicima, primjenjuju se već navedene kaznene mjere prema kan. 1370.

Zanimljivo je da ZKP spominje i pijanstvo kao mogući uzročni faktor kažnjivog djela, pa tako i nasilništva. U kan. 1325 precizira se da se pijanstvo ili drugi poremećaji razuma, ako su hotimice prozročeni da bi se počinilo kažnjivo djelo ili radi isprike od njega, a isto tako i strast koja je hotimice izazvana ili poticana, ne mogu uzeti kao olakotne okolnosti da se počinitelju kažnjivog djela ne primijeni kazna ili da mu se ublaži ili zamijeni pokorom.

U kažnjiva djela protiv ljudskog života i slobode crkveni zakonodavac ubraja i pobačaj, koji je zato također nasilan čin. Naime, premda sadašnji, kao ni prijašnji, ZKP ne donosi definiciju pobačaja, „u općem prihvaćanju nauka, pobačaj (*abortus*) je prekid trudnoće, naravni ili voljni, preko izbacivanja začetog bića, s dosljednom smrću istoga, koje nije sposobno živjeti izvan maternice“. ²⁴ Kvalifikaciju nasilnog čina pobačaj poprima kad je u pitanju voljni i izravno prozročeni čin koji je „u samom sebi stvarni 'zločinački čin' (Gandhi, Majka Terezija iz Kalkute), jer je to promišljeno ubojstvo ljudskog bića koje se, još k tome, nije u stanju ni braniti“. ²⁵ Iz tako shvaćenog pobačaja razumljiva je i teška kaznena mjera u ZKP-u, izražena u kan. 1398: „Tko nešto poduzme radi pobačaja upada, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno“.

Naime, što se tiče ostalih kažnjivih djela nasilja (ubojstvo, otmica, sakaćenje, ranjavanje), takva se djela redovito kažnjavaju i prema građanskim zakonima, dok se pobačaj tretira drugačije do te mjere da je on legaliziran i mirno prihvaćen. U ZKP-u, međutim, pobačaj se smatra teškim kažnjivim djelom protiv života i slobode za koje je posljedično predviđena i teška kaznena mjera. Naprotiv,

²⁴ ŠKALABRIN, NIKOLA, *Kaznene mjere u Crkvi*, nav. dj., str. 180.

²⁵ *Isto*, str. 181.

kod kažnjivih djela koja kažnjava i građanski zakon, treba imati u vidu ovlast suca i poglavara da odustane od izricanja kazne ili da primijeni blažu kaznu ili da upotrijebi kazneni lijek ili pokoru, ako je građanska vlast već dovoljno kaznila krivca i nasilnika ili se utemeljeno i pouzdano iščekuje izricanje presude na građanskom sudu.²⁶

Pravo na zaštitu sudskim i upravnim putem

Pripadnici Katoličke crkve mogu svoja prava zakonito zahtijevati i prema pravnoj odredbi štiti na mjerodavnom crkvenom sudu (kan. 221, § 1), pa tako i ona prava za koja smatraju da su im povrijeđena bilo kojim oblikom nasilnog čina. Ovu kanonsku odredbu treba čitati u uskoj povezanosti s knjigom VII. ZKP-a o postupcima, i posebno s kan. 1476 koji glasi: „Svatko, bio kršten bio nekršten, može nastupati kao tužitelj; zakonito pak tužena stranka mora odgovarati“. Ne treba čuditi takva norma. Naime, budući da se nasilni čin može dogoditi među ljudima bez obzira na njihovu vjersku pripadnost ili uvjerenja, na crkvenom sudu može svatko nastupati kao tužitelj. Osim toga, svako se pravo zaštićuje ne samo tužbom nego i prigovorom (*exceptio*) (kan. 1491). U kan. 221, § 2 određuje se pravo tužene stranke, za koju kan. 1476 određuje da mora odgovarati na tužbu, na zakonito i pravično suđenje: „Vjernici imaju također pravo, ako ih mjerodavna vlast pozove na sud, da im se sudi prema pravnim propisima, koji treba da se primjenjuju pravično“. Zanimljiv je i § 3 kan. 221 koji primjenjuje načelo zakonitosti (*principium legalitatis*) na kanonske sankcije: „Vjernici imaju pravo da ne budu kažnjeni kanonskim kaznama, osim prema zakonskoj odredbi“. U kanonskom se poretku naime primjenjuju kanonske kazne „samo kad posebna težina prekršaja zahtijeva kažnjavanje, a prijeka potreba sili na predusretanje ili popravak sablazni“ (kan. 1399). Iz ovoga je očito kako su kanonske norme jasne kad je u pitanju zaštita prava, pa tako i zaštita od bilo kakvih nasilnih čina, a isto je tako zajamčena jednakost tužitelja i tužene stranke u pravima i obvezama s obzirom na postupanje na mjerodavnom crkvenom sudu. Hrvatski prijevod ZKP-a latinski izraz „in foro competenti ecclesiastico“ u

²⁶ Usp. *Isto*, str. 178.

kan. 221 § 1 prevodi „na mjerodavnom crkvenom sudu“, pa bi se moglo zaključiti da vjernici mogu štiti svoja prava samo sudskim putem, premda je logično da valja na isti način omogućiti i onaj drugi, upravni put rješavanja povrede prava i nasilnih čina.²⁷ To je očito i iz kan. 1400 koji u § 1 govori o predmetu suđenja, a u § 2 dodaje: „Ipak, sporovi nastali iz čina upravne vlasti mogu biti podneseni samo poglavaru ili upravnom sudu“. Možemo zaključiti da ZKP svakome, kome su nasilnim činom u bilo kojem obliku povrijeđena prava, pruža mogućnost da ih štiti i traži reparaciju kako sudskim tako i upravnim (administrativnim) putem.²⁸ Jedan je od načina zaštite od nasilnih čina naime i *nadoknada štete*, propisana u kan. 128: „Tko god drugome nezakonito nanese štetu pravnim činom, dapače i svakim drugim činom učinjenim namjerno ili iz nemarnosti, obvezan je nadoknaditi štetu“. Valja uočiti da kan. 128 ne govori samo o šteti nastaloj nezakonitim pravnim činom nego bilo kojim činom, uz uvjet da je učinjen namjerno i/ili iz nemarnosti; a upravo se u takvim odrednicama može kriti neki oblik nasilnog čina.

Zaključak

U ovom smu panoramskom pregledu htjeli pokazati da je kanonsko uređenje Crkve aktivno uključeno u suzbijanju nasilnih čina i u obeshrabrivanju potencijalnih nasilnika. Sada važeći ZKP to čini počevši od pravnih čina i pravnog poslovanja uopće, preko zaštite slobodnog izbora životnog staleža svakog pojedinca kao i zaštite intimiteta i privatnosti svake ljudske osobe. Posebno su razvijeni mehanizmi zaštite od fizičke i moralne prisile, odnosno straha te od prijevare. Jednako tako zajamčena je kanonska zaštita načela slobodnog ispovijedanja vjere, ali i zaštitne mjere protiv potencijalnih nasilnika prema istini vjere i ćudoređa. Posebno je u ZKP-u, u skladu s crkvenim naukom, zastupljeno poglavlje zaštite od nasilnih

27 Usp. *Codice di Diritto Canonico Commentato* (a cura della Redazione di Quaderni di Diritto Ecclesiale), Ancora Editrice, Milano, 2001., str. 235-236 (komentar uz kan. 221).

28 U tom pravcu treba čitati i kan. 1732 koji govori o upravnom utoku ili utoku protiv upravnih odluka, gdje se kaže: „Što se u kanonima ovog odsjeka (*o utoku protiv upravnih odluka, op. m.*) određuje o odlukama, to treba da se primjenjuje na svc pojedinačne upravne akte koji se izdaju na izvanjskom području izvan suđenja, osim onih koje izda sam rimski prvosvećenik ili sam opći sabor.“

čina u bračnom i obiteljskom životu, i to u ženidbenom pravu Crkve, kako u onom temeljnom i supstancijalnom (kann. 1055-1165) tako i u postupovnom ženidbenom pravu (kann. 1671-1707). Ukoliko su nasilni čini takvi da zahtijevaju kaznene mjere, kaznene lijekove i pokoru, ZKP također predviđa i takva kanonska rješenja, ali uvijek sa svrhom popravljivanja krivca i davanja zadovoljštine društvenom i moralnom redu. Konačno, svatko tko smatra da su mu povrijeđena bilo kakva osobna prava, može zahtijevati da mu se vrate bilo putem parničnog suđenja ili upravnim putem. Tu su onda uključene i one osobe koje se smatraju povrijeđenima nekim oblikom nasilnog čina. Pravo zaštite sudskim ili upravnim putem ima svatko, ne samo vjernici i pripadnici Katoličke crkve, budući da kan. 1476. svakome, bio kršten bio nekršten, jamči pravo da može nastupati kao tužitelj. Ostaje, s druge strane, obveza i pravo crkvenog suda da prije preuzimanja predmeta utvrdi nadležnost suđenja za konkretan predmet i stranke u postupku. Crkva naime vlastitim i isključivim pravom sudi u parnicama u kojima su posrijedi duhovne stvari i one povezane s duhovnim stvarima, kao i o povredama crkvenih zakona i o svemu gdje se radi o grijehu, što se tiče utvrđivanja krivnje i izricanja crkvenih kazni (kan. 1401). Nasilni čini nikad nisu bezazleni i indiferentni prema moralnoj kvalifikaciji i zato dotiču područje duhovnoga u čovjeku, pa tako i grijeha. Crkva zato ne može ostati po strani kad se radi o nasilju već se s tim problemom suočava i na preventivnoj i na zaštitnoj razini, pa i preko kanonskih normi koje su joj vlastite.

RIASSUNTO**LA PROTEZIONE DAGLI ATTI DI VIOLAZIONE NEL
CODICE DI DIRITTO CANONICO**

Dopo la parte introduttiva, che tratta sull'approccio metodologico al tema di violazione nell'ordinamento canonico della Chiesa, l'Autore sviluppa l'argomento principale della protezione dagli atti di violazione in otto sezioni: 1. la tutela degli atti giuridici posti per violenza, per timore grave e per dolo; 2. la tutela del diritto di scegliere in piena libertà proprio stato di vita; 3. la tutela della propria intimità e della vita personale in privato; 4. la protezione dalla costrizione ad abbracciare la fede cattolica contro la propria coscienza e la protezione dalla dissuasione ad abbracciare la fede; 5. la tutela delle verità di fede e di morale; 6. la protezione dalla violazione all'interno di connubio e di famiglia; 7. la protezione dagli atti di violazione attraverso le sanzioni canoniche; 8. la protezione dei propri diritti per via giudiziaria e per via amministrativa. Si viene così al punto conclusivo che la Chiesa per diritto proprio può agire contro ogni forma di violazione a livello sia preventivo sia protettivo.